

פרשת שמיני: קדושת האכילה

עשרת הפרקים הראשונים של ספר ויקרא עסקו בקדושת המשכן והמקדש. תחילה, בפרשת ויקרא וחלקה הראשון של פרשת צו, מופיע תיאור מפורט של סדרי הקרבנות, ולאחר מכן, מאמצע פרשת צו ועד סוף פרשת שמיני, סדר חנוכת המשכן וחינוך הכהנים לעבודתם. הפרק האחרון של פרשת שמיני, עוסק לראשונה בספר זה במצוות שמחוץ למקדש וקדשיו – בדיני מאכלות אסורות: "זאת החיה אשר תאכלו". עם זאת, התורה אינה מתייחסת למצוות אלה כאל מצוות של "חולין". הנימוק המובא בסופה של הפרשה, לאחר שנמנו כל בעלי החיים הטהורים, הכשרים לאכילה, ואלו שאינם טהורים, ואסורים באכילה, הוא נימוק של קדושה:

אַל תִּשְׁקְצוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם: כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדְשֵׁתֶם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ הַרְמֵשׁ עַל הָאָרֶץ: כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָהֵיט לָכֵן לְאֱלֹהִים וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי:

רבנו בחיי, בעקבות מדרשי חז"ל לפסוקים אלו, מונה שלש דרכים של התקדשות. האחת, על ידי קיום התורה והמצוות, מתגבר האדם על התאוות שלו, ובכך הוא מתקדש. הדרך השנייה, על ידי פרישות גם מן המותר לו, והשלישית, על ידי שמירה על נקיין הגוף והבגדים.

במדרש אליהו רבה, (פרשה ט"ז, מהדורת איש שלום), מובאת הקבלה בין קדושת הכהנים לבין קדושת אדם מישראל: "... ולמדנו רחיצת ידים מן התורה ממש ומהרן ובניו, שנאמר: 'וידבר ה' ... ועשית כיור נחשת ... ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו ... בבואם אל אהל מועד', אבל בישראל מהו אומר? 'והתקדשתם והייתם קדושים'. מיכן היה רבן גמליאל אוכל חולין בטרה. אמרו: לא לכהנים בלבד ניתנה קדושה, אלא לכהנים וללוים ולישראל כולן, שנאמר: 'וידבר ה' ... דבר אל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו וגו''. מיכן אמרו: כל המזלזל ברחיצת ידים סימן רע לו... הא למדת, שכל המבעט בנטילת ידים סימן רע לו."

כאמור (לעיל, בדף לפרשת ויקרא שנה זו), המחשבה הדתית בישראל ובעמים עסקה הרבה בבירור מושג הקדושה כמצב רוחני שהאדם נתון בו. ומתוך כך, גם בהגדרת מהותו של האדם הקדוש ואיפיוניו, כמצב נפשי-רוחני מסוים. מן התורה עולה בבירור גישה שאינה עוסקת כלל בהגדרת המהות של הקדושה במושגים רוחניים, פילוסופיים או תיאולוגיים, אלא במתן כלים מעשיים לכינונה של קדושה בעולם ובחיי האדם.

הכלי הראשון שמציעה התורה בספר ויקרא לכינונה של קדושה מחוץ לסביבת המקדש וקדשיו, בחיי היומיום של האדם, הוא הכלי של המנעות ממאכלות אסורות. לפי דרשת חז"ל, ומן המשתמע בהמשכו של ספר ויקרא גם ממשוטו של מקרא, על גבי קומת המסד של ההמנעות ממאכלות אסורות, מתרחבים הכלים של הקדושה גם להמנעות משאר תאוות אנושיות, בשלש מדרגות. כסיכומו של רבנו בחיי: האחת, המנעות מן התאוות האסורות, השנייה, המנעות מן המותרות, והשלישית, זהירות יתירה בנקיין הגוף, הבגדים ובעקבות זאת גם הנפש.

הפרישות הזאת, על שלש מדרגותיה, רחוקה מרחק רב מן הגישות הגורסות שכדי להתקדש חייב האדם להתנתק מכל וכל מחיי העולם הזה. פרישות אינה נזירות. המנעות ממאכלות אסורות, אינה מחייבת אכילת לחם צר ושתיית מים במשורה. המנעות ממותרות, אינה מחייבת חיי-צנע, והדרישה לנקיות, לא זו בלבד שאינה מזלזלת בגוף האדם ובגדיו, אלא אדרבה, מייקרת ומכבדת אותם. הלל הזקן, בעת שהיה הולך לרחוץ במרחץ, היה מכריז שהוא הולך לקיים מצוה – לצחצח ולמרק את ה"איקונין של מלך", שהרי גם גופו הוא "צלם א-להים".

הנזירות מתייחסת מן העולם הזה ודורשת מן האדם לפרוש ממנו כדי להגיע לקדושה ולהשגות רוחניות. לא כן הפרישות. היא פועלת פעולה הפוכה – על ידי ההמנעות ממה שאסור ומיותר, היא מקדשת את מה שנחוץ ומותר ורצוי. הפרישות מחוללת קדושה בעולם הזה, בעולם החומר הגשמי. כדוגמת הנקיין – המירוק והצחצוח מפארים את הכלי ואת הבגד. המירוק והצחצוח הם פעולה שוללת: הם מסלקים את המיותר, את הפסול, את מה שמפריע לבגד או לכלי להופיע בהדרו. הפן האחר, שלהם, המואר והמאיר, נחשף אחרי השלמת המלאכה. זו מתגלה כמלאכה יוצרת, כמעשה של יצירה חיובית: הבית, הגוף או החפץ שמורק וצוחצח, זורח ומאיר בטהרת נקייו. לרוח הטהרה הזאת יש משמעות רוחנית, והיא ענף של הדרך לקדושה.

איסורי המאכלות מחוללים את קדושת האכילה באופן דומה. שלחן הסעודה של האדם מתייקר ומתפאר כאשר מסלקים ממנו את מה שאינו הולם. אופי מעשה האכילה של האדם זך יותר, ככל שהוא מזקק אותו מן האיסורים, ואת עצמו ונפשו מן התאוה למאכלים האסורים או המיותרים לו. יש קירבה רעיונית בין המושגים נקי, טהור וקדוש, כשם שיש קירבה בין היפוכיהם: מלוכלך, טמא ומחולל. קדושה שכזאת ניכרת בחוש ממש למתבונן הרגיש לכך. מובן, שהרגישות של המתבונן תלויה במידת הנקיית שלו עצמו. מי ששלחנו דומה למזבח, יירטע באופן אינסטינקטיבי כשיתקל בזולל וסובא, וכמידת העדינות של שלחנו ודרך אכילתו, כך תהיה מידת רגישותו לחוסר עדינות, קדושה וטהרה, אצל זולתו.

רבי ישראל מרוז'ין הראה זאת מן הגמרא על השונמית ואלישע. האשה השונמית אמרה לבעלה שאלישע הוא "איש א-להים קדוש". רבי יוסי בן חנינא הסיק מכך שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש. בעקבות דבריו אלה, שאלה הגמרא, איך ידעה? רב ושמואל השיבו על כך; אחד אמר, שלא ראתה זכוב על שלחנו. האחר אמר, שלא מצאה קרי על הסדינים שהציעה על מטתו. (ברכות י"ע"ב)

שואל הרוז'נאי, מה השאלה איך ידעה שהוא איש קדוש? הרי אדם קדוש ניכר בתפילתו, בדיבורו, בלימודו, במלבושיו? משיב הרוז'נאי ואומר – כל אלו הופעות חיצוניות, שאי אפשר לדעת מה מסתתר מאחריהן. אדם יכול להתחפש לאיש קדוש: זקן גדול, פיאות ארוכות, חלוקא דרבנן, דיבורים של קדושה, תפילה נרעשת. אבל איך יודעים מה בלבו? האיש שפוגש את האורח אינו יכול לדעת מה טיבו האמיתי, כי הוא רואה בעיקר את המופע החיצוני ומתרשם ממנו. לא כן האשה, היא מכרת באורחים יותר מן האיש, כי היא רואה את ההתנהגות של האורח במישור האנושי הפשוט, איך הוא אוכל, איך נראית מטתו. שם אי אפשר להציג הצגות, הזכות והנקיות ניכרות לעין המתבוננת. (אהלי יעקב לפרשת וירא).

אם מבינים שהמנעות ממאכלות אסורות מכוננת קדושה באופן חיובי, יש להסיק מכך שאכילה בקדושה טעונה כוונה. דהיינו: כשם שמלמול מילות התפילה הוא דרגה נמוכה של השגה רוחנית בתפילה, ואילו התרכזות במעשה התפילה, כוון המחשבה והרגשת הלב, מעלים את ערכה של התפילה מעלה מעלה, כך גם באכילה. הקפדה על אכילת אוכל כשר היא בודאי בעלת ערך, אולם זהו רק ערך ראשוני ובסיסי. ככל שהמודעות של האדם למשמעות של מעשה האכילה ואופיו גדלה, כך עולה מידת התקדשותו בעת האכילה. אכילה שבקדושה הופכת את שלחנו של האדם למזבח, ואת מעשה האכילה – לעבודת ה', פולחן דתי של ממש.